

U S T A W A
R Z A D O W A.

PRAWO UCHWALONE

*w Warszawie Dnia 3. Maja,
Roku 1791.*

USTAWA RZĄDOWA

W IMIĘ BOGA W TROYCY
ŚWIĘTEY JEDYNEGO.

STANISŁAW AUGUST

z Bożey Łaski i Woli Narodu

KRÓL POLSKI,

WIELKI XŻĘ LITEWSKI, RUSKI, PRU-
SKI, MAZOWIECKI, ŻMUDZKI, KIIOWSKI,
WOŁYNSKI, PODOLSKI, PODLASKI, IN-
FLANTSKI, SMOLENSKI, SIEWIERSKI
I CZERNIECHOWSKI,

wraz

Z STANAMI SKONFEDEROWANEMI

w Liczbie podwoynéy,

NAROD POLSKI REPREZENTUJĄCEMI.

Uznaiąc, iż los Nas wszystkich od
ugruntowania i wydoskonalenia Kon-
stytucyi Narodowej iedynie zawisł,
długim doświadczeniem poznawszy
zadawnione Rządu Naszego wady, a
chcąc korzystać z pory, w iakiey się

Europa znajduie, i Ster dogorywiają-
cey chwili, która Nas samym sobie
wrocila, wolni od hańbiących obcey
przemocy nakazow, ceniąc drożey
nad życie, nad szczęśliwość osobi-
stą exystencyą polityczną, niepodle-
głość zewnętrzną, i wolność wewnę-
trzną Narodu, którego los w ręce
nasze jest powierzonym, chcąc oraz
na błogosławieństwo, na wdzięczność
współczesnych i przyszłych pokoleń
zasłużyć, mimo przeszkod, które
w Nas namiętności sprawować mo-
gą, dla dobra powszechnego, dla u-
gruntowania wolności, dla ocalenia
Oczyzny Naszey i iey granic, z nay-
większą stałością ducha ninieyszą
Konstytucyą uchwalamy, i tę całko-
wicie za świętą, za niewzruszoną de-
klaruiemy, dopokiby Narod w czasie
Prawem przepisany wyraźną wolą
swoią nie uznał potrzeby odmienie-
nia w niej iakiego Artykułu. Do
którey to Konstytucyi dalsze ustawy
Seymu terażnieyszego we wszystkim
stosować się maia.

I.

Religia Panująca.

Religią Narodową Panującą, iest i będzie Wiara Święta Rzymska Katolicka, ze wszystkimi iey Prawami. — Przeyście od Wiary Panującey do iakiegokolwiek wyznania iest zabronione pod karami Apostazyi. Ze zaś taż sama Wiara Święta, przykazuje Nam kochać bliźnich Naszych; Przeto wszystkim ludziom iakiegokolwiek bądź wyznania, pokoy w Wierze, i opiekę Rządową winniśmy, i dla tego wszelkich obrządków i Religii wolność w Kraiach Polskich, podług ustaw Kraiowych, warujemy.

II.

Szlachta Ziemiańskie.

Szanując pamięć Przodków Naszych, iako Fundatorów Rządu wolnego, Stanowi Szlacheckiemu wszystkie swobody, wolności, prerogatywy, pierwszeństwa w życiu prywatnym, i pu-

blicznym nayuroczyściey zapewniamy; Szczególniey zaś Prawa, Statuta, i Przywileie temu Stanowi od *Kazimierza Wielkiego, Ludwika Węgierskiego, Władysława Jagielly, i Witolda Brata iego Wielkiego Xiążęcia Litewskiego*, niemniey od *Władysława i Kazimierza Jagiellończykow*, od *Jana Alberta, Alexandra, i Zygmunta I. Braci*, od *Zygmunta Augusta* ostatniego z Linii Jagiellońskiej, sprawiedliwie i prawnie nadane, utwierdzamy, zapewniamy, i za niewzruszone uznaiemy. Godność Stanu Szlacheckiego w Polsce, za równą wszelkim stopniom Szlachectwa gdziekolwiek używanym przyznaiemy. — Wszystką Szlachtę równemi być między sobą uznaiemy, nietylko co do starania się o Urzędy, i o sprawowanie postług Oyczyźnie, honor, sławę, i pożytek przynoszących; ale oraz co do rownego używania Przywileiów i Prerogatyw Stanowi Szlacheckiemu służących. Nadewszystko zaś Prawa bezpieczeństwa osobistego i wolności

osobistey, własności gruntowych i ruchomey, tak, iak od wieków każdemu służyły, świątobliwie, nienaruszenie zachowane mieć chcemy, i zachowuiemy; zaręczając naymroczyściey, iż przeciwko własności czyieykolwiek żadney odmiany, lub *excepcyi* w Prawie nie dopuściamiy; owszem Naywyższa Władza Kraiowa, i Rząd przez nią ustanowiony, żadnych pretensyi pod *pretextem Jurium Regalium*, i iakimkolwiek innym pozorem do własności Obywatelskich, bądź w części, bądź w całości, rościć sobie nie będzie. Dla czego beśpieczeństwo osobiste i wszelką własność komukolwiek z Prawą przynależną, iako prawdziwy społeczności węzeł, iako zrzenicę wolności Obywatelskiey szanuiemy, zabezpieczamy, utwierdzamy, i aby na potomne czasy szanowane, ubezpieczone i nienaruszone zostawały, mieć chcemy.

Szlachtę za naypierwszych Obrońców wolności i ninieyszey Konstytucyi uznaiemy; każdego Szlachcica

3

cnocie, Obywatelstwu i honorowi, iey
świętość do szanowania, iey trwałość
do strzeżenia poruczamy, iako iedy-
ną twierdzę Oyczyzny, i swobod na-
szych.

III.

Miasta i Mieszczanie.

Prawo na terażniejszym Seymie
zapadłe, pod tytułem: *Miasta Nasze
Królewskie wolne w Państwach
Rzplitey*, w zupełności utrzymane
mieć chcemy, i za część niniejszey
Konstytucyi deklaruiemy, iako Prawo
wolney Szlachcie Polskiej dla beś-
pieczeństwa swobod, i całości wspol-
ney Oyczyzny nową, prawdziwą, i
skuteczną dającą siłę.

IV.

Chłopi Włościanie.

Lud Rolniczy, z pod ktorego ręki
płynie nayobfitsze bogactw Kraiowych
źródło, który naylicznieyszą w Na-
rodzie stanowi ludność, a zatym

nydzielnieyszą Kraiu siłę, tak przez
sprawiedliwość, ludzkość, i obowiązki
Chrześcijańskie, iako i przez wła-
sny Nasz interes dobrze zrozumiany,
pod opiekę Prawa i Rządu Kraiowego
przyimuiemy, stanowiąc: iż odtąd,
iakiębykolwiek swobody, nadania,
lub umowy Dziedzice z Włościana-
mi dobr swoich autentycznie ułożyli,
czyliby te swobody, nadania, i umo-
wy były z Gromadami, czyli też z każ-
dym osobno Wsi mieszkańcem zro-
bione, będą stanowić wspólny, i wza-
iemny obowiązek, podług rzetelnego
znaczenia warunków, i opisu zawarte-
go w takowych nadaniach i umowach,
pod opiekę Rządu Kraiowego podpa-
dający. Układy takowe, i wynikające
z nich obowiązki przez iednego wła-
ściciela gruntu dobrowolnie przyjęte,
nietylko iego samego, ale i następców
iego, lub Prawa nabywców tak wiązać
będą, iż ich nigdy samowolnie ode-
mieniać nie będą mocni. Nawzajem
Włościanie iakiękolwiek bądź maie-
tności od dobrowolnych umow, przy-

iętych nadań, i z niemi złączonych
powinności usuwać inaczej się nie
będą mogli, tylko w takim sposobie,
i z takimi warunkami, iak w opisach
cichże umów postanowione mieli,
które, czy na wieczność, czyli do cza-
su przyjęte, ściśle ich obowiązywać
będą. Zawarowawszy tym sposobem
Dziedziców przy wszelkich poży-
tkach od Włościan im należących, a
chcąc iak nayskuteczniej zachęcić
pomnożenie ludności Kraiowey, o-
głaszamy wolność zupełną dla wszy-
stkich ludzi, tak nowo przybywają-
cych, iako i tych, którzyby pierwey
z Kraiu oddaliwszy się, teraz do Oy-
czyzny powrócić chcieli, tak dalece:
iż każdy Człowiek do Państw Rze-
czypospolitey nowo z któreykolwiek
strony przybyły, lub powracający,
iak tylko stanie nogą na ziemi Pol-
skiey, wolnym iest zupełnie użyć
przemysłu swego, iak, i gdzie chce?
Wolny iest czynić umowy na osia-
dłość, roboczną lub czynsze, iak,
dopoki się umowi? Wolny iest osia

dać w Mieście, lub na Wsiach, wolny
 jest mieszkać w Polsce, lub do Kra-
 iu, do którego zechce powrócić, u-
 czyniwszy zadosyć obowiązkom, któ-
 re dobrowolnie na siebie przyjął.

V.

Rząd, czyli oznaczenie Władz

Publicznych.

Wszelka Władza w społeczności
 ludzkiej początek swoy bierze z wo-
 li Narodu. Aby więc całość Państw,
 wolność obywatelska, i porządek
 społeczności w równey wadze na za-
 wsze zostawały, trzy Władze Rząd
 Narodu Polskiego składać powinny,
 i z woli Prawa niniejszego na zawsze
 składać będą; to jest: *Władza Pra-
 wodawcza* w Stanach zgromadzonych
Władza Naywyższa wykonawcza w
 Królu i Straży, i *Władza Sądownicza*
 w Juryzdykcyach na ten koniec usta-
 nowionych, lub ustanowić się mają-
 cych.

Seym, czyli Władza Prawodawcza.

Seym, czyli Stany Zgromadzone, na dwie Izby dzielić się będą, na Izbę Poselską, i na Izbę Senatorską pod Prezydencyą Króla.

Izba Poselska, iako wyobrażenie i skład wszechwładztwa Narodowego, będzie świetnością Prawodawstwa: Przeto w Izbie Poselskiej nappierwey decydowane będą wszystkie Projekta. 1. *Co do Praw ogólnych*, to iest Konstytucyinych, Cywilnych, Kryminalnych, i do ustanowienia wieczystych Podatków. W których to materyach propozycye od Tronu, Woiewodztwom, Ziemiom i Powiatom, do roztrząśnienia podane, a przez Instrukcye do Izby przychodzące, nappierwsze do decyzji wzięte być mają. 2. *Co do uchwał Seymowych*, to iest: Poborów doczesnych, stopnia Monety, zaciągania długu Publiczne-

go, Nobilitacyi, i innych nadgrod przypadkowych, rozkładu wydatków Publicznych, ordynaryinych, i extra-ordynaryinych, Woyny, Pokoju, ostateczney Ratyfikacyi Traktatów związkowych i handlowych, wszelkich Dyplomatycznych Aktów, i umów do Prawa Narodów ściągających się, kwitowania Magistratur Wykonawczych, i tym podobnych zdarzeń głównym Narodowym potrzebom odpowiadających, w których to materjach propozycye od Tronu prosto do Izby Poselskiej przychodzić mające, pierwszeństwo w prowadzeniu mieć będą.

Izby Senatorskiej, złożoney z Biskupów, Woiewodow, z Kasztelanów i Ministrow pod Prezydencyą Króla, mającego Prawo raz dać *Votum* swoje, drugi raz *paritatem* rozwiązywać osobiście, lub nadesłaniem zdania swojego do teyże Izby, obowiązkiem iest: 1. Każde Prawo, które po przeysciu formalnym w Izbie Poselskiej, do Senatu natych-

miast przesłane być powinno, przy-
 iąć, lub wstrzymać do dalszey Naro-
 du deliberacyi opisaną w Prawie wię-
 kszością głosów; przyęcie, moc i
 świętość Prawu nadawać będzie;
 wstrzymanie zaś zawiesi tylko Prawo,
 do przyszłego ordynaryjnego Sey-
 mu, na którym, gdy powtorna na-
 stąpi zgoda, Prawo, zawieszzone od
 Senatu przyętym być musi. 2. *Ka-
 żdą uchwałę Seymową*, w materyach
 wyżey wyliczonych, którą Izba Po-
 selska Senatowi natychmiast przystać
 powinna, wraz z tąż Izbą Poselską,
 większością głosów decydować, a złą-
 czona Izb obydwóch większość, po-
 dług Prawa opisana, będzie wyrokiem,
 i wolą Stanow.

Waruiemy: iż Senatorowie i Mi-
 nistrowie, w obiektach sprawowania
 się z urzędowania swojego, bądź
 w Straży, bądź w Kommissyi *Votum
 decisivum* w Seymie nie będą mieli, i
 tylko zasiadać w ten czas w Senacie
 mają, dla dania explikacyi na żada-
 nie Seymu.

Seym zawsze gotowym będzie: Prawodawczy i Ordynaryiny. Rozpocząć się ma co dwa lata, trwać zaś będzie podług opisu Prawa o Seymach. Gotowy, w potrzebach nagłych zwołany, stanowić ma o tey tylko materiy, do którey zwołanym będzie, lub o potrzebie, po czasie zwołania przypadley.

Prawo żadne, na tym Ordynaryinyym Seymie, na którym ustanowione było, znoszonym być nie może. Komplet Seymu składać się będzie z liczby Osob niższym Prawem opisaney, tak w Izbie Poselskiej, iako w Izbie Senatorskiej.

Prawo o *Seymikach*, na terażnieyszym Seymie ustanowione, iako nayistotnieyszą zasadę wolności Obywatelskiej, uroczyście zabeśpieczamy.

Jako zaś Prawodawstwo sprawowane być nie może przez wszystkich, i Narod wyłącza się w tey mierze przez *Reprezentantow*, czyli Posłow swoich, dobrowolnie wybranych; prze-

to stanowimy: iż Posłowie na Seymikach obrani w Prawodawstwie i ogólnych Narodu potrzebach, podług niniejszey Konstytucyi uważani być mają, iako *Reprezentanci całego Narodu*, będąc składem ufności powszechney.

Wszystko, i wszędzie, większością głosów decydowane być powinno. Przeto *Liberum Veto*, Konfederacye wszelkiego gatunku, i Seymy Konfederackie, iako duchowi niniejszey Konstytucyi przeciwne, Rząd obalające, społeczność niszcząca, na zawsze znosiemy.

Zapobiegając z iedney strony gwałtownym, i częstym odmianom Konstytucyi Narodowey, z drugiey, uznając potrzebę wydoskonalenia oney po doświadczeniu iey skutków, co do pomyślności publiczney, porę i czas rewizyi i poprawy Konstytucyi co lat 25. naznaczamy. Chcąc mieć takowy Sejm Konstytucyiny Extra-Ordynaryiny podług osobnego o nim Prawa opisu.

VII.

Król Władza Wykonawcza.

Żaden Rząd naydoskonalszy bez dzielnéy władzy wykonawczéy stać nie może. Szczęśliwość Narodów od Praw sprawiedliwych, Praw skutek od ich wykonania zeleży. Doświadczenie nauczyło, że zaniedbanie tey części Rządu nieszczęściami napelniło Polskę: zawarowawszy przeto wolnemu Narodowi Polskiemu Władzę Praw sobie stanowienia, i moc baczności nad wszelką Wykonawczą władzą, oraz wybierania Urzędników do Magistratur; Władzę naywyższego wykonywania Praw, Królowi w Radzie Jego oddaemy: która to Rada *Strażę Praw* zwać się będzie.

Władza Wykonawcza do pilnowania Praw, i onych pełnienia, ściśle iest obowiązana. Tam czynną z siebie będzie, gdzie Prawa pozwalają, gdzie Prawa potrzebują dozoru, exekucyi, a nawet silnéy po-

mocy. Posłuszeństwo należy się iéy zawsze od wszystkich Magistratur, moc przynaglenia nieposłuszne, i zanedbujące swe obowiązki Magistratury, w iéy ręku zostawiamy.

Władza Wykonawcza nie będzie mogła Praw stanowić, ani tłumaczyć, Podatków, i Poborów, pod iakimkolwiek imieniem nakładać, Długów Publicznych zaciągać, rozkładu dochodów Skarbowych przez Sejm zrobionego odmieniać, Woyny wydawać, Pokoju, ani Traktatu, i żadnego Aktu Dyplomatycznego *definitivè* zawierać. Wolno iéy tylko będzie, tymczasowe z Zagranicznymi prowadzić Negocyacye, oraz tymczasowe i potoczne dla bezpieczeństwa i spokoyności Kraiu wynikające potrzeby załatwiać, o których naybliższemu Zgromadzeniu Seymowemu donieść winna.

Tron Polski Elekcyinym przez Familie mieć na zawsze chcemy i stanowimy. Doznane klęski Bez-Królewów peryodycznie Rząd wywra-

cających, powinność ubezpieczenia losu każdego mieszkańca Ziemi Polskiej, i zamknięcia na zawsze wpływów Mocarstw Zagranicznych; Pamięć świętości i szczęścia Ojczyzny naszej za czasów Familii ciągle Panujących, potrzeba odwrócenia od ambicyi Tronu, obcych i możnych Polaków, zwrócenia do iednomyślnego wolności Narodowej pielęgnowania, wskazały roztropności naszej oddanie Tronu Polskiego Prawem następstwa. Stanowimy przeto, iż po życiu iakiego Nam dobroć Boska pozwoli, Elektor dzisiejszy Saski w Polszcze Królować będzie; Dynastya przyszłych Królów Polskich zacznie się na Osobie *Fryderyka Augusta* dzisiejszego Elektora Saskiego, Którego Sukcessorem *de lumbis* z płci Męskiej Tron Polski przeznaczamy. Naystarszy Syn Króla Panującego po Ojcu na Tron następować ma. Gdyby zaś dzisiejszy Elektor Saski nie miał potomstwa płci Męskiej, tedy Mąż przez Ele-

która za zgodą Stanów Zgromadzonych Córce Jego dobrany, zaczynać ma linią następstwa w płci Męskiéy do Tronu Polskiego. Dla czego *Maryę Augustę Nepomucenę* Córkę Elektora za infantkę Polską deklarujemy, zachowując przy Narodzie Prawo żadnéy preskrypcyi podpadać nie mogące, wybrania do Tronu drugiego Domu po wygaśnieniu pierwszego.

Każdy Król wstępując na Tron, wykona przysięgę BOGU i Narodowi, na zachowanie Konstytucyi niniejszéy, na *Pacta Conventa*, które ułożone będą z dzisieyszym Elektorem Saskim, jako przeznaczonym do Tronu, i które tak, iak dawne, wiązać go będą.

Osoba Króla iest Święta, i bezpiecurna od wszystkiego. Nic sam przez się nie czyniący, za nic w odpowiedzi Narodowi bydz nie może. Nie samowładzcą, ale Oycem i Głową Narodu bydz powinien, i tym go

Prawo, i Konstytucya ninieysza bydź
uznaie i deklaracie.

Dochody tak, iak będą w Paktach
Konwentach opisane, i prerogatywy
Tronowi właściwe, ninieyszą Kon-
stytucyą dla przyszłego Elektora za-
warowane, tkniętami bydź nie będą
mogły.

Wszystkie Akta Publiczne, Trybu-
nały, Sądy, i Magistratury, Monety,
Stęple, pod Królewskim isć powinny
Imieniem. Król, Któremu wszelka
moc dobrze czynienia zostawiona
bydź powinna, mieć będzie *Jus a-*
gratiandi na śmierć skazanych, procz
in Criminibus Status. Do Króla
rozrządzenie naywyższe siłami zbroj-
nemi Kraiowemi w czasie Woyny,
i nominowanie Kommendantów Woy-
ska należeć będzie, z wolną atoli
ich odmianą za wolą Narodu. Pa-
tentować Officyerów, i mianować U-
rzedniki podług Prawa niższego o-
pisu; Nominować Biskupów i Sena-
torów, podług opisu tegoż Prawa,
oraz Ministrów, iako Urzędników

pierwszych *Władzy Wykonawczej*, Jego będzie obowiązkiem.

Straż, czyli Rada Królewska do dozoru całości, i exekucyi Praw, Królowi dodana, składać się będzie: 1. z Prymasa, iako Głowy Duchowieństwa Polskiego, i iako Prezesa Komisji Edukacyinéy, mogącego być wyznaczonym w Straży przez pierwiego *ex Ordine* Biskupa, którzy rezolucyi podpisywać nie mogą. 2. Z pięciu Ministrów; to iest: Ministra Policyi, Ministra Pieczęci, Ministra Belli, Ministra Skarbu, Ministra Pieczęci do Spraw Zagranicznych. 3. Z dwóch Sekretarzów, z których ieden Protokół Straży, drugi Protokół Spraw Zagranicznych, trzymać będą; obydwaj bez *votum* decydującego.

Następca Tronu z Młodoletności wyszedłszy, i przysięgę na Konstytucyą wykonawszy, na wszystkich Straży posiedzeniach, lecz bez głosu, przytomnym być może.

Marszałek Seymowy, iako na 2. lata wybrany, wchodzić będzie w

liczbę zasiadających w Straży bez wdawania się w iey rezolucye, iedynie dla zwołania Seymu gotowego, w takim zdarzeniu: gdyby on uznał w przypadkach koniecznego zwołania Seymu gotowego wymagających, rzetelną potrzebę a Krol go zwołać wzbraniał się, tedy tenże Marszałek do Posłów i Senatorow wydać powinien listy okolne, zwołując onych na Sejm gotowy, i powody zwołania tego wyrażając. Przypadki zaś do koniecznego zwołania Seymu są sylko następujące: 1. W gwałtowney potrzebie do Prawa Narodu ściągającej się, a szczerzej w przypadku Wojny ościenney. 2. W przypadku wewnętrznego zamieszania grożącego rewolucyą kraiu lub kollizyą między Magistraturami. 3. W widocznym powzięchego głodu niebezpieczeństwie. 4. W osierociałym Stanie Oyczyzny, przez śmierć Krola, lub w niebezpieczney Jego chorobie. Wszystkie rezolucye w Straży roztrząsane będą przez skład wyżej wspomniony. De-

B 4

ANNO DOMINI 1774 DECEMBER 15

ANNO DOMINI 1820

1821

czyja Krolewska po wysłuchanych wszystkich zdaniach przeważać powinna, aby iedna była w wykonywaniu Prawa wola; Przeto każda ze Strazy rezolucya pod Imieniem Krolewskim, i z podpisem ręki Jego wychodzić będzie; Powinna iednak być podpisana także przez iednego z Ministrow zasiadających w Straży, i tak podpisana, do posłuszeństwa wiązać będzie, i dopełnioną być ma, bądź przez Kommissye, bądź przez iakieżkolwiek Magistratury wykonawcze, w tych iednak szczegolnie materyach, ktore wyraźnie ninieyszym Prawem wyłączone nie są. W przypadku gdyby żaden z Ministrow zasiadających decyzji podpisać nie chciał; Król odstąpi od tey decyzji, a gdyby przy niey upierał się; Marszałek Seymowy w tym przypadku upraszać będzie o zwołanie Seymu gotowego, i jeżeli Król spóźniać będzie zwołanie; Marszałek to wykonać powinien.

Jako nominowanie wszystkich Ministrów, tak i wezwanie z nich ie-

dnego od każdego Administracyi wydziału, do Rady swoiéy, czyli Straży, Króla iest Prawem. Wezwanie to Ministra do zasiadania w Straży, na lat dwa będzie, z wolnym onego na dal przez Króla potwierdzeniem. Ministrowie do Straży wezwani, w Kommissyach zasiadać nie mają.

W przypadku zaś, gdyby większość dwóch trzecich części wotów sekretnych, obydwóch Izb złączonych na Seymie Ministra bądź w Straży, bądź w Urzędzie odmiany żądała; Król natychmiast na iego miejsce innego nominować powinien.

Chcąc, aby Straż Praw Narodowych obowiązana była do ściłéy odpowiedzi Narodowi, za wszelkie onych przestępstwa, stanowiemy: Iż gdy Ministrowie będą oskarzeni przez Deputacyą do examinowania ich czynności wyznaczoną o przestępstwo Prawa, odpowiadać mają z osoby i majątków swoich. W wszelkich takowych oskarzeniach Stany Zgromadzone pro-

stą większością wotów Izb złączonych odesłać obwinionych Ministrów mają do Sądów Seymowych po sprawie dliwe i wyrownywaiące przestępstwu Ich ukaranie, lub przy dowiedzionéy niewinności, od sprawy i kary uwolnienie. Dla porządnego Władzy Wykonawczéy dopełnienia, ustanawiamy oddzielne Kommissye, mające związek ze Strażą, i obowiązane do posłuszeństwa teyże Straży. Kommissarze do nich wybierani będą przez Seym, dla sprawowania Urzędów swoich w przeciągu czasu Prawem opisanego. Kommissye te są:
 1. Edukacyi. 2. Policyi. 3. Woyska.
 4. Skarbu.

Kommissye Porządkowe Woiewodzkie na tym Seymie ustanowione, równie do dozoru Straży należące, odbierać będą rozkazy przez wyżéy wspomniane pośrednicze Kommissye, *respectivè* co do obiektów każdéy z nich Władzy i obowiązków.

VIII.

Władza Sądownicza.

Władza Sądownicza nie może być wykonywaną ani przez / Władzę Przewodzącą, ani przez Króla; lecz przez Magistratury na ten koniec ustanowione i wybierane. Powinna być zaś tak do mieysc przywiązana, żeby każdy człowiek blisko dla siebie znalazł sprawiedliwość, żeby przestępny widział wszędzie groźną nad sobą Rękę Kraiowego Rządu. 1. Ustanawiamy przeto Sądy pierwszhey Instancyi dla każdego Woiewodztwa, Ziemi, i Powiatu, do których Sędziowie wybierani będą na Seymikach. Sądy pierwszhey Instancyi będą zawsze gotowe i czuwające na oddanie sprawiedliwości tym, którzy iéy potrzebują. Od tych Sądów iść będzie Apellacya na Trybunały główne dla każdéy Prowincyi być mające, złożone równie z Osób na Seymikach wybranych. I te Sądy tak pierwszhey, iako i ostatniéy Instancyi, będą Sądami Ziemiańskimi dla Szla-

chty i wszystkich właścicieli Ziem-
skich, z kimkolwiek *in Causis Juris*
& *facti*.

2. Jurysdykcye zaś Sądowe wszyst-
kim Miastom podług Prawa Seymu
terazniejszego o *Miastach Wolnych*
Królewskich zabezpieczamy.

3. Sądy Referendarskie dla każdéy
Prowincyi osobne mieć chcemy w
Sprawach Włościan wolnych dawne-
mi Prawami Sądowi temu podda-
nych.

4. Sądy Zadworne, Assessorskie,
Relacyjne i Kurlandzkie, zachowuje-
my:

5. Kommissye wykonawcze będą
miały Sądy w sprawach do swéy Ad-
ministracyi należących.

6. Oprócz Sądów w Sprawach Cy-
wilnych i Kryminalnych, dla wszyst-
kich Stanów będzie Sąd naywyższy
Seymowy zwany. Do którego przy o-
twarcu każdego Seymu obrane będą
Osoby. Do tego Sądu należeć mają
występki przeciwko Narodowi i Kró-
lowi, czyli *Crimina Statûs*.

Nowy *Codex* Praw Cywilnych i Kryminalnych przez wyznaczone przez Seym Osoby spisać rozkazuemy.

IX.

Regencya.

Straż będzie oraz Regencyą, mając na czele Królową, albo w Jéy nieprzytomności Prymasa. W tych trzech tylko przypadkach mieysce mieć może Regencya: 1. W czasie małoletności Króla. 2. W czasie niemocy trwałe pomieszanie zmysłów sprawującýy. 3. W przypadku, gdyby Król był wzięty na Woynie. Małoletność trwać tylko będzie do lat 18. zupełnych; a niemoc względem trwałego pomieszania zmysłów deklarowaną być nie może, tylko przez Seym gotowy większością wotów trzech części przeciwko czwartéy Izb złączonych. W tych przeto trzech przypadkach Prymas Korony Polskiéy Seym natychmiast zwołać powinien; a gdyby Prymas tę powinność

zwłoczył; Marszałek Seymowy Listy okolne do Posłów i Senatorów wyda. Seym gotowy urządzi, kolej zasiadania Ministrów w Regencyi, i Królową do zastąpienia Króla w obowiązkach Jego umocnie. A gdy Król w pierwszym przypadku z małoletności wyidzie, w drugim do zupełnego przyidzie zdrowia, w trzecim z niewoli powróci; Regencya rachunek z czynności swoich oddać Mu powinna, i odpowiadać Narodowi za czas swego urzędowania, tak, iak jest przepisano o Straży, na każdym Ordynarynym Seymie, z Osób i majątków swoich.

X.

Edukacya Dzieci Królewskich.

Synowie Królewscy, których do następstwa Tronu Konstytucya przesznacza, są pierwszemi Dziećmi Ojczyzny; Przeto bacznosc o dobre Jch wychowanie do Narodu należy, bez uwłoczenia iednak Prawom Rodzi-

cielskim. Za Rządu Królewskiego Sam Król z Strażą, i z wyznaczonym od Stanów *Dozorcą Edukacyi Królewiców*, wychowaniem Jch zatrudniać się będzie. Za Rządu Regencyi, taz z wspomnionym *Dozorcą Edukacyą* Jch powierzoną mieć sobie będzie. — W obydwóch przypadkach *Dozorca* od Stanów wyznaczony, donosić winien na każdym Ordynaryjnym Seymie o Edukacyi i postępku Królewiców, *Kommissyi* zaś *Edukacyinéy* powinnością będzie podać układ *Instrukcyi* i *Edukacyi* Synów Królewskich, do potwierdzenia Seymowi; a to, aby iednostayne w wychowaniu Jch *prawidła* wpaiały ciągle i wczesnie w umysły przyszłych następców Tronu *Religią*, *miłość cnoty*, *Oyczyzny*, *Wolności*, i *Konstytucyi Kraiowéy*.

XI.

Sita Zbroyna Narodowa.

Naród winien iest sobie samemu obronę od napaści; i dla przestrze-

gania całości swoiēy. Wszyscy przeto Obywatele są obrońcami całości i swobód Narodowych. Woysko nic innego nie iest, tylko wyciągnięta siła obronna i porządna, z ogólnēy siły Narodu. Narod winien Woysku swemu nadgrodeę i poważenie za to, iż się poświęca iedynie dla iego obrony. Woysko winno Narodowi strzeżenie granic, i spokoyności powszechnēy; słowem, winno bydź iego naysilnieyszą tarczą. Aby przeznaczenia tego dopełniło niemylnie, powinno zostawać ciągle pod posłuszeństwem Władzy Wykonawczēy, stosownie do opisów Prawa; powinno wykonać przysięgę na wierność Narodowi i Królowi, i na obronę Konstytucyi Narodowēy. użytym być więc Woysko Narodowe może na ogólną Kraiu obronę, na strzeżenie Fortec i granic, lub na pomoc Prawu, gdyby kto exekucyi Jego nie był posłusznym.

